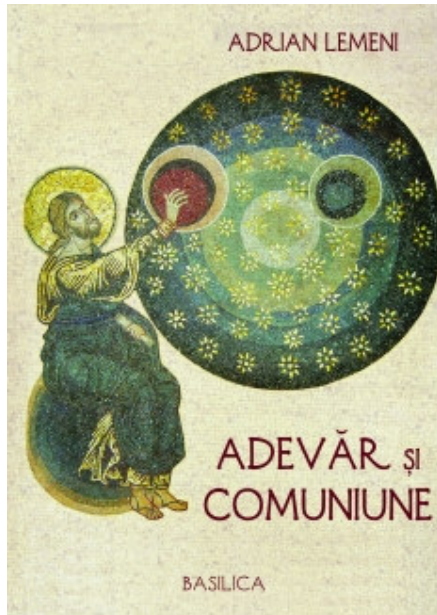

Semnal editorial și publicistic: Adrian Lemeni, *Adevăr și comuniune*, Editura „Basilica”, București, 2011...

La Editura *Basilica* a Patriarhiei Române a apărut, în această perioadă, cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, lucrarea intitulată „*Adevăr și comuniune*” a domnului Dr. Adrian Lemeni, conferențiar de Teologie dogmatică și Teologie fundamentală la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian” din București și secretar de stat pentru culte în cadrul Guvernului României.

Volumul de față adună, formează și alcătuiește o serie de studii, unele dintre ele publicate de autor în ultimii doi ani separat, dar beneficiind acum de o viziune unitară. Urmând o metodologie riguroasă și serioasă, cartea este împărțită în trei capitole: 1. Aspecte ale întâlnirii perspectivei teologice, filosofice și științifice în contextul epistemologic actual; 2. Relația dintre teologie și știință, valorificată în contextul cosmologic actual; 3. Părintele Profesor Dumitru Stăniloae – teolog mărturisitor al tradiției eclesiale în lumea contemporană. Părintele Dumitru Stăniloae – „*cel mai influent teolog al contemporaneității..., venerat de mulți ca un părinte spiritual*” – apare și astăzi ca un părinte spiritual ce ne aduce, prin opera sa, la comuniune și, deci, la comunitate. Este o realitate paradoxală să vezi cum teologii protestanți și romano-catolici împărtășesc aceleași idei cu teologii ortodocși, atunci când este vorba de teologia Părintelui Dumitru Stăniloae. Și apare, în mod inevitabil, următoarea întrebare: Care este cauza acestei apropieri? Cred că este important să găsim răspunsul la această întrebare, deoarece în el se ascunde și misiunea ce ne revine nouă, teologilor de astăzi. Însă acest răspuns nu poate fi dat printr-o prelegere, un studiu sau o carte, ci trebuie urmărit prin întreaga noastră activitate teologică ulterioară. De fapt, ceea ce căutăm noi nu este un simplu răspuns, ci reprezintă esența gândirii Părintelui Dumitru Stăniloae care ne adună spre a ne hrăni cu darurile teologiei sale. *Chiar sfinția sa spunea, ca un testament lăsat teologilor de*

astăzi, că teologia sa își va împlini rostul numai în măsura în care va plămădi și cultiva, în mintea celor care o studiază, puterea iubirii spre dezvoltarea ideilor la care el a ajuns. Prin urmare, vom susține la unison cu autorul acestei lucrări, că teologia Părintelui Dumitru Stăniloae este o teologie filocalică. Este frumoasă prin însăși natura ei, dar conduce și la o înfrumusețare duhovnicească a celor ce se apleacă să o studieze. Oricine citește o scriere a Părintelui poate să-și dea foarte repede seama că are de-a face cu altceva, cu ceva care nu se mai găsește într-o asemenea consistență și intesitate, la alți teologi. Iar acest ceva este duhul Părinților Filocalici în care Părintele Dumitru Stăniloae a scris și a trăit.

Primul capitol își propune familiarizarea cititorului cu noțiunile de dogmă și tradiție, realizând o prezentare atractivă și concisă a diferitelor sensuri ale dogmei. Totodată, autorul lămurește și motivația demersului cunoașterii, prin analizarea unor aspecte din filosofia lui Platon și din teologia Sfântului Maxim Mărturisitorul. Căci, potrivit domnului profesor Adrian Lemeni, Sfântul Maxim Mărturisitorul prezentând înțelesul duhovnicesc al lui Moise insistă asupra modului de contemplare a lumii. Fără să ne separăm de trup trebuie să ne despărțim de pornirile trupești, care proiectează în lucruri plăceri vinovate, ceea ce în fapt lucrurile nu conțin. Consistența lucrurilor rezidă în faptul că ele sunt porți spre Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, o consistență pe care o resimțim în momentul în care ne ridicăm mintea de la pământul de jos la pământul inteligibil al lui Iisus Hristos, moștenit de cei blânzi, așa cum se precizează în Evanghelia Sfântului Apostol Matei, în Predica de pe Munte, în cele nouă Fericiri. Proorocul și Profetul Moise este "...cel ce ca un păstor priceput conduce ca pe niște oi, prin viețuirea pustie de patimi, de materii și de plăceri, apoi spre muntele cunoștinței de Dumnezeu, Cel văzut pe înălțimea înțelegerii, gândurile ce înclină încă spre pământ și caută plăcerea acestuia; cel ce ocupându-se acolo în chip încordat cu contemplații adecvate duhovnicești, după părăsirea relației minții cu cele sensibile (căci aceasta cred că înseamnă trecerea timpului de patruzeci de ani) se învrednicește să devină, prin înțelegere, văzător și ascultător al focului dumnezeiesc, negrăit și suprafiresc, sălășluit și adăpostit în ființa lucrurilor ca într-un tufiș, adică al Cuvântului dumnezeiesc, Care în vremurile mai de pe urmă a strălucit din rugul Sfintei Fecioare și a petrecut cu noi prin trup". Taina adâncă a ființei lucrurilor este inaccesibilă unei minți robite de fascinația argumentărilor discursive, a demonstrațiilor analitice ce nu pot sesiza viul creației, caracterul iconic al lucrurilor. Lumea este o icoană ce se cere contemplată, nu explicată prin legi științifice, iscodită cu o minte însetată de a cuprinde exclusiv raționalist arderile incandescente ale materiei îndumnezeite. O rațiune care caută să stăpânească creația prin forța unei minți neînduhovnicite provoacă și generează gânduri moarte, închise în limitele propriei neputințe, interpunându-se astfel ca o barieră în fața unei asumări duhovnicești a creației, dechise unei vederi nemijlocite a prezenței lui Dumnezeu în cosmos și în univers. De aceea, Părintele Dumitru Stăniloae într-o notă la textul maximian prezentat anterior, precizează, cu referire la semnificația experienței mistice a lui Moise: "Petrecând multă vreme pe înălțimea înțelegerii în contemplații duhovnicești, după părăsirea relației minții cu cele sensibile, se învrednicește să devină, prin înțelegere, văzător al focului și ascultător al Cuvântului dumnezeiesc, aflător în ființa lucrurilor create (în tufiș), adică al Cuvântului dumnezeiesc, care ne grăiește din lucruri, iar mai pe urmă va străluci din rugul Sfintei Fecioare". În acest context, Sfânta Scriptură este considerată o cale de experiență a harului, dar care se cere explicată în cheie patristică, pentru a putea ajunge la dobândirea unui echilibru propriu minții Sfinților Părinți.

Capitolul al doilea prezintă modul în care ar putea fi asumată în sens personal învățătura Bisericii despre crearea lumii, dar și cum trebuie să ne raportăm la diferitele teorii cosmologice care sunt vehiculate în mediul cercetării științifice de azi. În partea de final a acestui capitol este reliefată contribuția Părintelui Profesor Dumitru Popescu cu privire la relația dintre teologie și știință. În aceste context și în aceste condiții sau împrejurări constatăm și observăm că rațiunile dumnezeiești ale lucrurilor, legătura paradoxală a celor

opuse și antinomice din creație, care asigură deodată unitatea și diversitatea lumii, păstrând distincțiile fără separare și departajare, nu pot fi sesizate printr-o cunoaștere discursivă (chiar dacă aceasta este justificată printr-o legitimitate academică și o competență științifică). Există ceva lăuntric, ceva interior și adânc în fiecare lucru ce nu se lasă smuls prin erudiția afișată cu aroganță și autosuficiență. Idolatria conceptelor înlănțuite în diverse, variate și stufoase demonstrații ne orbește, făcându-ne să rămânem exteriori față de profunzimea ascunsă a creației. Sfinții Părinți au insistat mereu că apofatismul creației trebuie să fie coordonata majoră a preocupărilor noastre cosmologice. "Căci cine dintre marii înțelepți, încrezându-se în uneltele raționale și bazându-se pe dovezile care nu există, va putea, folosindu-se de rațiune, să cunoască, să spună și să înfățișeze măreția lucrurilor? Cine va putea să cunoască rațiunile sădite în fiecare dintre lucruri de la începutul existenței lor, rațiuni după care există, procesează, operează și procedează fiecare și își are natura primind forma, chipul și compunerea sa având putere să lucreze și să pătimească?...Cine cunoaște rațiunile lucrurilor așa cum sunt, se deosebesc și au o stabilitate statică, statornică și nemișcată după fire și o mișcare neschimbătoare între ele, având în mișcare stabilitatea și în stabilitate mișcarea, lucru atât de uimitor?... Încercând să cercetăm rațiunile acestora ori a vreuneia din acestea, rămânem cu desăvârșire neputincioși și muți în explicare, neavând pe ce să ne rezemăm cu siguranță mintea, afară de puterea dumnezeiască".

Tot autorul și semnatarul acestui volum afirmă, remarcă și susține că Universul, Cosmosul întreg este unitar, printr-o împreună stabilitate a rațiunilor opuse. Rațiunile sunt distincte, dar după fire, dar ele sunt ținute împreună, formând cosmosul unitar. După fire rațiunile sunt stabile și distincte dar sunt unite printr-o relație dată de modul mișcării lor. Modernitatea a renunțat la apofatismul contemplării creației, impunând praxisul ca și criteriu al adevărului. Adevărul este totdeauna un lucru concret. În societățile pragmatice a gândi, a pune problema unei finalități transcendente, a te întreba asupra sensului lucrului făcut sunt lucruri inutile, reprezintă o pierdere de timp care va afecta reușitele și succesele imediate. Francois Bacon a proclamat că a ști înseamnă a putea, iar de atunci cunoașterea va însemna tot mai mult o dominare, o posesie. Omul modern cunoaște doar posedând, luând în stăpânire realitatea cognoscibilă. A cunoaște înseamnă a domina. Cunoștințele determină un activism prin care putem cuceri întreaga realitate. Este o perspectivă diferită față de viziunea tradițională. Înțelegerea și cunoașterea profundă aveau un înțeles contemplativ. Pentru Sfinții Părinți ai Bisericii a cunoaște cu adevărat înseamnă a contempla lumea cu sensurile ei nebănuite, ancorate în Dumnezeu. Așa stând lucrurile, noi toți, dimpreună cu autorul Adrian Lemeni, (re)cunoaștem un adevăr fundamental și anume că întreaga creație este legată de om, cu alte cuvinte, între om și creație este o strânsă legătură, o relație bine consolidată. Doar că „refuzarea voii dumnezeiești s-a făcut în lumea sensibilă de către (aceiași) om, în care este recapitulată sau rezumată întreaga lume. Lumea sensibilă este trupul extins al omului. Este trupul care îl hrănește și îl suține, dar care, totodată, are nevoie de îngrijirea și dragostea lui”¹. Mai cunoaștem faptul că Domnul Iisus Hristos este Logosul creator și mântuitor al lumii. În Domnul Iisus Hristos – Logosul divin se cuprinde astfel începutul, dar și scopul întregii creații; din cauza acestui fapt lumea, în concepția creștină, nu poate fi abordată decât prin raportare la Iisus Hristos, la lumina Sa care luminează tuturor

În aceste context și în aceste condiții sau împrejurări constatăm și observăm că rațiunile dumnezeiești ale lucrurilor, legătura paradoxală a celor opuse și antinomice din creație, care asigură deodată unitatea și diversitatea lumii, păstrând distincțiile fără separare și departajare, nu pot fi sesizate printr-o cunoaștere discursivă (chiar dacă aceasta este justificată

---

¹ Andrei – Arhiepiscopul Alba Iuliei, *Omul pângărește și distruge totul*, în lucrarea “Cosmosul, între frumos și apocaliptic – un recurs etic asupra ecologiei”, simpozion la Alba Iulia în luna Mai 2007, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2007, p. 15; *Appud*, Georgios Mantzaridis, *Morala Creștină II*, Editura Bizantină, București, 2006, p. 448.

printr-o legitimitate academică și o competență științifică). Există ceva lăuntric, ceva interior și adânc în fiecare lucru ce nu se lasă smuls prin erudiția afișată cu aroganță și autosuficiență. Idolatria conceptelor înlănțuite în diverse, variate și stufoase demonstrații ne orbește, făcându-ne să rămânem exteriori față de profunzimea ascunsă a creației. Sfinții Părinți au insistat mereu că apofatismul creației trebuie să fie coordonată majoră a preocupărilor noastre cosmologice. "Căci cine dintre marii înțelepți, încrezându-se în uneltele raționale și bazându-se pe dovezile care nu există, va putea, folosindu-se de rațiune, să cunoască, să spună și să înfățișeze măreția lucrurilor? Cine va putea să cunoască rațiunile sădite în fiecare dintre lucruri de la începutul existenței lor, rațiuni după care există, procesează, operează și procedează fiecare și își are natura primind forma, chipul și compunerea sa având putere să lucreze și să pătimească?...Cine cunoaște rațiunile lucrurilor așa cum sunt, se deosebesc și au o stabilitate statică, statornică și nemișcată după fire și o mișcare neschimbătoare între ele, având în mișcare stabilitatea și în stabilitate mișcarea, lucru atât de uimitor?... Încercând să cercetăm rațiunile acestora ori a vreunora din acestea, rămânem cu desăvârșire neputincioși și muți în explicare, neavând pe ce să ne rezemăm cu siguranță mintea, afară de puterea dumnezeiască".

De aceea, drept urmare, potrivit observației și constatării autorului acestei cărți, Sfinții Părinți ai Bisericii afirmă în majoritatea scrierilor lor că frumusețea lui Dumnezeu se reflectă în creația Sa și că toate făpturile, fie ele însuflețite sau neînsuflețite vestesc Frumusețea Plăsmuitorului. Teologia patristică văzând în Dumnezeu totalitatea și Arhetipul frumuseții afirmă, în consecință logică, că și făpturile Sale poartă amprenta acestei frumuseți desăvârșite. Lumea întregă este un tot armonios și fiecare componentă este frumoasă. Teologia ortodoxă are, prin excelență, o viziune panoramică asupra creației². Fericitul Augustin scria: „Toate aceste frumuseți ce vă plac și care se desfășează privirea voastră sunt create de Dumnezeu. Dacă atât de mare este frumusețea operelor create de El, cu atât mai mult va fi El Însuși”³ și, iarăși „așadar Tu, Doamne, ești Cel ce le-ai creat. Tu ești frumos pentru că ele sunt frumoase”⁴. Și Herma afirma în *Păstorul* lui: „Iată Dumnezeul puterilor care a zidit lumea cu putere nevăzută și cu pricepere adâncă și mare, Care prin voința Sa slăvită a dat creației Sale frumusețe”⁵.

Așaadar, principala caracteristică a frumuseții creației este văzută de toți Sfinții Părinți ca fiind armonia. Armonia cosmosului se revelează ca ordine, măsură, echilibru, proporționalitate, unitate constructivă, rigoare compozițională, acord al puterilor, consonanță. Toate aceste caracteristici ale universului nu pot fi întâmplătoare ci sunt opera unui Împărat și Creator a toate. Sfântul Atanasie cel mare scria despre ordinea maiestuoasă și armonia creației: „Fiindcă nu este neorânduială în toate, și nu este o lipsă de măsură, ci o simetrie, și nu este haos, ci un cosmos și o sinteză armonioasă a cosmosului, e necesar să cugetăm și să primim ideea unui stăpân care le adună și le ține strânse pe toate și înfăptuiește o armonie între ele. Și, deși nu Se arată ochilor sub rânduiala și armonia celor contrare, este de cugetat Cărmuitorul și Orânduitorul și Împăratul”⁶. Despre frumusețea ca realitate pancosmică, caracterizată de armonie, ordine, consonanță, scrie și Sfântul Dionisie Areopagitul precizând că armonia cosmică se vedește în raporturile dintre ființele cerești și cele de sub cer dispuse ordonat într-o ierarhie a ființării. Dumnezeu este principiul ordinii (ταξιαρχία) și al armoniei și, din această cauză, umple toată creația de armonie dumnezeiască și frumusețe sfântă⁷,

² Mihail Diaconescu, *Prelegeri de Estetica Ortodoxiei, Vol. I, Teologie și estetică*, Editura Porto Franco, Galați, 1996, p. 5.

³ Fericitul Augustin, *Comentariu la Psalmul 84, 9 (PL 37, 1075)*.

⁴ Idem, *Confesiuni*, p. 312.

⁵ Herma, *Păstorul*, Vol. *Scrierile Părinților Apostolici*, E.I.B.M.B.O.R., București, 1979, p. 229.

⁶ Sf. Atanasie cel Mare, *Scrieri, Cuvânt împotriva elinilor, vol. 1*, E.I.B.M.B.O.R., București, 1987, p. 72

⁷ Sf. Dionisie Areopagitul, *Despre Numirile Dumnezeiești, I,4*, p. 136.

dăruindu-le totodată, măsură, număr și ordine⁸. Cosmosul este o podoabă frumoasă și bună, icoană vie a lui Dumnezeu Cel frumos și bun. Sfântul Clement Alexandrinul susține, de asemenea, că armonia universală este opera bunătății și iubirii divine ce constituie temelia universului și armonia tuturor existențelor, pătrunzându-l și traversându-l, întinzându-se din inteligibil până în sensibil⁹. Ideea inaugurată de Sf. Clement Alexandrinul, că lumea este o operă de artă perfectă a lui Dumnezeu, este preluată de Sfinții Părinți Capadocieni. Astfel, Sfântul Vasile cel Mare spunea: „El – Dumnezeu – privește ca frumos ceea ce este făcut după toate regulile artei și ceea ce concură spre un scop util”¹⁰. Toată această lume care este o creație de artă nu poate fi creată decât de Cineva având însușirile unui artist, iar operele Sale sunt „plăsmuite artistic și înțelept și din frumusețea lucrurilor văzute cunoaștem Sublimul mai presus de orice frumusețe”¹¹. Că frumusețea lui Dumnezeu este inefabilă și depășește prin deosebita măsură frumusețile create, a fost afirmat clar și limpede tot de Sfântul Vasile cel Mare. „Nespuse sunt peste tot și nu se pot descrie fulgerele Frumuseții dumnezeiești; n-o poate arăta cuvântul și urechea n-o poate prinde. Și dacă ai numi splendoarea luceafărului, strălucirea lumii, lumina soarelui, toate sunt fără preț în comparație cu slava – Aceluia – și în comparație cu lumina cea adevărată”¹². Frumusețea dumnezeiască reflectată în lume, exercită o mare putere de atracție; Sfântul Dionisie Areopagitul subliniază că sensul cuvântului frumos – το καλον, este acela de atracție, chemare, căci vine de la verbul καλεω – eu chem¹³. Deci Frumusețea divină este o putere care cheamă inducând dragostea în cel care o contemplă; este un apel, o chemare, o atracție permanentă a tuturor lucrurilor către obârșia lor comună, de dincolo de timp și spațiu. Astfel, plecând de la frumusețea lumii ne apropiem de izvorul frumuseții, și această corelație este de neprețuit ajutor pentru credinciosul iubitor de Frumusețe nepieritoare ce năzuiește permanent să se ridice spre cuprinderea Necuprinsului...

Capitolul al treilea cuprinde o prezentare sintetică a teologiei Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae cu referire la locul omului în creație, a raportării acestuia la lumea înconjurătoare, precum și la posibilitățile omului de înțelegere a sensurilor ei. Cu alte cuvinte, în acest context domnul profesor Adrian Lemeni scoate foarte bine în evidență gândirea și abordarea Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae cu privire la această intercondiționare dintre virtuți și rațiunile lucrurilor prin intermediul relației dintre Om și Univers, căci cu ajutorul trupului, de pildă, sesizăm aceeași legătură intrinsecă între om și cosmos, și sensul lor comun intuit prin contemplație: "Cel ce a înțeles prin contemplație lucrurile cu dreapta credință, așa cum sunt, și prin judecata rațională a definit rațiunea lor în mod chibzuit și drept și își păstrează judecata neabătută are în sine concentrată toată virtutea, nemaimișcându-se spre nimic altceva după ce a cunoscut adevărul. El le-a trecut pe toate cu sârguință, nemai făcând nici o pomenire de cele ce sunt și se zic ale trupului și lumii, având înlăuntru, cuprinsă în rațiune, făptuirea fără luptă, deoarece intelectul și-a adunat cele mai puternice rațiuni nepasionale, prin care este și se susține toată virtutea și cunoștința, ca unele ce sunt puteri ale sufletului rațional, care pentru a exista nu au nevoie nicidecum de trup, dar pentru a se arăta nu refuză a se folosi de el la vremea potrivită". Părintele Profesor Dumitru Stăniloae în nota de subsol de la acest text evidențiază relația accentuată între Logosul divin, rațiunea umană și țesătura de rațiuni dumnezeiești, plasticizate în lucruri obsevabile, prin contemplația dată de practicarea virtuților. Această perspectivă adâncește și mai mult reciprocitatea dintre Dumnezeu și om prin care Logosul se înomenește și omul se îndumnezeiește. Părintele Dumitru Stăniloae constată și notează că: "Rațiunea ca funcție cognitivă a sufletului uman stă

⁸ Ibidem, p. 147.

⁹ Sf. Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către Elini*, p. 72.

¹⁰ Sf. Vasile cel Mare, *Omilia la Hexameron, Omilia III, 10* (PG 29, 76D).

¹¹ Idem, *Omilia I, 11* (PG 29, 28 A).

¹² Idem, *Regulile tratate pe larg, II, 1* (PG 31, 909 C,D)

¹³ Sf. Dionisie Areopagitul, *op. cit. IV, 7*, p. 148.

într-o legătură cu țesătura de rațiuni constitutive ale lucrurilor, având misiunea să le definească și să le adune în sine în mod conștient, dar și să dirijeze mișcarea lor și a subiectului uman asupra lor, conform cu natura lor, spre Dumnezeu. Logosul divin creând lumea ca o țesătură consistentă de rațiuni plasticizate, dar și ca un chip complex al rațiunilor Sale, a creat implicit și subiectul lor cognitiv, ca un chip al Său ca subiect. Acesta apare în existență după ce lucrurile sunt create; și, odată cu el, trupul, ca o punte între el și ele. Apoi prin dirijarea de către rațiunea cognitivă umană a rațiunii constitutive a naturii proprii și implicit a rațiunilor lucrurilor va actualiza legătura sa cu lucrurile, după asemănarea legăturii Logosului cu rațiunile Sale". De fapt, Părintele Profesor Dumitru Stăniloae prezintă în teologia lui o adevărată viziune filocalică asupra lumii. Întreaga teologie a Părintelui Dumitru Stăniloae este marcată de duhul filocalic, înscriindu-se în același duh al Părinților filocalici pe care i-a tradus și în limba română. O teologie a îndumnezeirii ce pune în centrul ei relația nemijlocită dintre Dumnezeu și creație, posibilitatea transfigurării cosmosului, bineînțeles că va exprima o viziune filocalică asupra lumii. Viziunea filocalică a teologiei Părintelui Dumitru Stăniloae este exprimată și prin frumusețea și plasticitatea limbajului sau, teologia lui fiind o poezie, o doxologie a experienței apofatice a Dumnezeului Celui viu, aflat în dialog cu creația Sa. Viziunea filocalică despre lume, dincolo de cunoașterea raționalistă, coerentă și discursivă a creației, dincolo de intuirea sensurilor adânci ale rațiunilor divine din creație ne arată că experiența apofatică a lui Dumnezeu determină o reevaluare a relației cu lumea, contemplată acum dintr-o altă perspectivă. Am putea spune că demersul autentic într-o teologie a creației pleacă nu de la lume către Dumnezeu, ci de la Dumnezeu către lume, în urma experienței duhovnicești apofatice. Acest demers demonstrează primatul experienței spirituale în teologie, inclusiv în problematica extrem de complexă a cosmologiei.

Necesitatea nevoinei ascetice și a experienței duhovnicești, indispensabile pentru a corecta raportarea în abordarea unei teologii a creației, este prezentată de teologul polonez Maciej Bielavski; cu privire la viziunea filocalică asupra lumii, la Părintele Dumitru Stăniloae: "Pentru Părintele Dumitru Stăniloae cunoașterea raționalității lumii este insuficiența. El subliniază nevoia purificării ascetice a omului, ce are un impact asupra modului de a înțelege și folosi lumea sau de a trăi în ea. Părintele Stăniloae vorbește explicit despre un nou ascetism. Cu alte cuvinte, pentru teologul român, viziunea lumii și a vieții în ea este indispensabil legată de purificarea spirituală și asceza omului. Cea mai caracteristică atitudine teologică a Părintelui Dumitru Stăniloae este convingerea sa că experiența mistică ori apofatică nemijlocită a lui Dumnezeu, influențează sau chiar schimbă viziunea și înțelegerea umană a lumii. El nu-L privește pe Dumnezeu doar din punctul de vedere al lumii ori al omului, ci caută să vadă lumea din perspectiva lui Dumnezeu, subliniind importanța acesteia. De aceea, propunerea sa poate fi numită teo-ecologie și nu o eco-teologie".

Din această perspectivă filocalică Părintele Dumitru Stăniloae l-a comentat și pe Sfântul Maxim Mărturisitorul în textele ce evidențiau o concepție liturgică asupra lumii. Sfântul Maxim indică trei mișcări ale sufletului: după minte, după rațiune și după simțire. Prima e simplă și cu neputință de cuprins. Mișcarea prin rațiune ni-L descoperă pe Dumnezeu ca fiind Cază a lucrurilor. Simțirea este o mișcare compusă, deschisă către cele din afară, adunând rațiunile din lucruri. Simțirea care reține rațiunile duhovnicești din lume, unificate prin mijlocirea rațiunii, duce la starea simplă a minții care se odihnește în Dumnezeu. În acest traseu duhovnicesc sfinții prin îndumnezeire exprimă la modul concret reciprocitatea dintre Dumnezeu și om, și am putea spune, corespondența dintre Dumnezeu și creație. Vorbind de cei care au ajuns la această măsură duhovnicească, Sfântul Maxim Mărturisitorul afirma că: "Adunându-se astfel în întregime la Dumnezeu, s-au învrenicit să se unească întregi cu Dumnezeu întreg, prin Duh, purtând pe cât este cu putință oamenilor, întregul chip al celui ceresc și atrăgând așa de mult în ei înfățișarea dumnezeiască, pe cât de mult erau atrași ei, s-au unit cu Dumnezeu". Între Dumnezeu și om există reciprocitate, dar omul este după chipul

lui Dumnezeu și prin practicarea virtuților ajunge să dobândească înfățișarea (asemănarea) cu Dumnezeu. Sfântul, deși contemplă lumea în timp, el depășește cadrul temporal, se desfată privind rațiunile duhovnicești ale lumii, care sunt mai presus de timpul natural, accesibil simțurilor noastre. Fără să fie anulat planul natural, acesta este transfigurat. Este important să subliniem faptul că în toată dinamica îndumnezeirii creației, Sfântul Maxim Mărturisitorul nu exclude, nu anulează universul văzut, ci dimpotrivă virtuțile și întreaga cunoștință duhovnicească sunt plasate într-un plan cosmic. Prin virtuți Sfântul aprofundează resorturile adânci și ultime ale creației, fundamentate pe temelia Iisus Hristos, contemplând astfel o natură transfigurată prin viața lor duhovnicească. În rădăcinându-se într-o astfel de viață, desăvârșită prin virtuți, sfinții ajung la o abordare, o vedere și o cunoștință mai presus de fire, ei nerămânând robiți de sensurile inferioare ale lucrurilor, ci arătându-le adevărata lor natură și ridicându-le la sensurile lor iconice, ce depășesc relativitatea timpului în care trăim.

Dincolo de acest fapt, asistăm astăzi la o inversiune a experienței mistice. Astfel, odinioară monahul se retrăgea în pustie, fugind de lume pentru a afla Adevărul. Astăzi, omul contemporan plonjează în lume, pentru a nu căuta Adevărul. Dacă odinioară, ascetul doritor de desăvârșire se lupta cu demonii în pustie pentru a-I face loc lui Iisus Hristos în viața lui, astăzi ar fi necesar să ne întoarcem către pustiul din noi înșine și să ne străduim a ne face părtași la biruința lui Iisus Hristos. Dobândirea libertății lăuntrice și interioare permite exersarea stării de jertfelnicie, care-l responsabilizează pe om nu doar față de semenii săi, ci și față de univers și cosmos, omul fiind un adevărat preot și sacerdot al creației. Nu putem reduce sintagma "omul-preot al creației" la o simplă formulă teoretică a cărei repetare să o transforme într-un clișeu îndepărtat de experiența practică. Preoția implică în primul rând dobândirea unei stări interioare și lăuntrice de jertfă, prin care slujitorul devine o ardere de tot bineplăcută înaintea lui Dumnezeu. În această stare interioară de jertfă curată, dorul de Dumnezeu prinde rădăcini în noi, se ramifică și se concretizează într-o strădanie permanentă de a trăi prin Iisus Hristos; cum spun Sfinții Părinți, de a vedea cu ochii lui Iisus Hristos, de a auzi cu urechile lui Iisus Hristos, de a gusta cu gura lui Iisus Hristos. Această dorință nestavilită de a-L resimți pe Iisus Hristos ca o prezență permanentă și efectivă, care să ne prezinte și să ne reprezinte în fața lumii, contribuie la ascuțirea conștiinței profetice, care ne ferește de monotonia și formalismul unui ritualism lipsit de fecunditatea Duhului. Numai dobândind o asemenea stare lăuntrică putem (re)simți preoția omului în raport cu creația, menirea lui de a deveni un foc nemistuit care să ardă din dragoste pentru Dumnezeu și care cu o conștiință a slujirii jertfelnice să-și transfigureze fiecare gest într-un act ritualic, ce permite aducerea întregii creații, ca o jertfă bineplăcută lui Dumnezeu. Puterea de a mulțumi lui Dumnezeu, de a contempla creația prin ochii lui Iisus Hristos ne ajută să unificăm liturghia interioară din inima noastră cu liturghia cosmică. Există o corespondență directă între liturghia nevăzută a inimii, între liturghia văzută a Bisericii și liturghia cosmică. Numai în măsura în care inima noastră devine altarul pe care jertfim toate gândurile și sentimentele noastre lui Dumnezeu, ajungând ca mintea să se odihnească în Dumnezeu, putem participa efectiv la liturghia dumnezeiască a Bisericii și mai departe să conștientizăm întreaga creație ca o jertfă ce se cere transfigurată prin înduhovnicirea noastră.

În altă ordine de idei, după cum observă Preafericitul Părinte Patriarh Daniel în *Cuvântul înainte*, lucrarea de față arată că „motivația teologiei nu este redusă la o curiozitate de tip intelectualist care să genereze o cunoaștere lipsită de cuviință și de impact existențial. Teologia, ca expresie a experienței duhovnicești și eclesiale, este una prin excelență mărturisitoare. [...] Teologia mărturisitoare împărtășită ca eveniment de viață propune răspunsuri concrete la problemele efective existente în societatea actuală, constituindu-se deopotrivă într-o invitație la asumarea aceluiași mod de viață trăită de Profeți, Apostoli, Martiri și de toți cei care au viețuit și au mărturisit în Duh și în Adevăr. [...] Mărturisirea teologică presupune întâlnirea cu Dumnezeu Cel mărturisit, Domnul istoriei și Creatorul

universului, cu Adevărul și Viața trăite în comuniunea Bisericii: „*Gustați și vedeți că bun este Domnul*” (Psalmi 33, 8). Însă autentică întâlnire cu Dumnezeu se realizează doar prin rugăciune, participând la viața sfințitoare a Bisericii. Doar experiența de viață duhovnicească și eclesială legitimează o teologie mărturisitoare structurată în Adevăr și comuniune. Volumul domnului Adrian Lemeni, intitulat atât de sugestiv, *Adevăr și comuniune*, propune repere ale unei asemenea teologii ancorate în perspectiva eclesială, care nu se teme de dialog dacă acesta are ca sens și scop Adevărul și comuniunea, mărturisite și trăite ca pregustare a vieții veșnice.”

Așadar, vom susține că meditația, reflecția și contemplația lumii, a spiritualității și a frumuseții ei, dată de viziunea liturgică asupra cosmosului, conduce la o adevărată doxologie a întregii creații față de Creatorul ei. "Și toată făptura care este în cer și pe pământ și sub pământ și în mare și toate câte sunt în acestea, le-am auzit, zicând: Celui ce șade pe tron și Mielului fie binecuvântarea și cinstea și slava și puterea în vecii vecilor!" (Apoc. 5, 13). Sfântul Efrem Sirul are numeroase texte ce concretizează viziunea liturgică și sacramentală asupra creației. "Dumnezeu se ocupă de toate creaturile, dându-le măreția și frumusețea lor". Pentru a reda viziunea liturgică asupra lumii este nevoie să ne impropiem limbajul specific doxologiei, mai adecvat pentru a exprima tainele contemplate în creația lui Dumnezeu. Sfântul Efrem Sirul, unul dintre cei mai mari asceți a știut să adopte limbajul poetic, considerându-l cel mai adecvat pentru a transpune frumusețea creației lui Dumnezeu. Chiar dacă a practicat o așcheză severă el n-a respins creația, ci dimpotrivă a știut s-o laude într-un limbaj extraordinar, favorabil contemplației, în care taina regăsește, de pildă, poezia...

Acum, în încheiere, felicitându-l pe autor, îi dorim să aibă parte în continuare, de mult succes, mult spor și multe împliniri duhovnicești, pe toate planurile și în toate sferle vieții!...

Drd. Stelian Gomboș